

De viktige vertinnene

//

//]]]]> //]]>

I sin tid var salongen en viktig møteplass for adel og borgerskap. Mens universitetene var forbeholdt menn, ble dette en intellektuell arena hvor også kvinner kunne hevde seg. Hvorfor er ikke salongkvinnene viet større oppmerksomhet? Dette var spørsmålet som ble reist under et tverrfaglig seminar om de europeiske og nordiske salongene i februar.

Hensikten med seminaret var å se nærmere på salongen som fenomen og hvilken rolle kvinner spilte i slike diskusjonsfora på 1600-, 1700- og 1800-tallet. At salongvertinnene var sentrale organisatorer for politisk og vitenskapelig diskusjon, etterlot seminaret liten tvil om. Men fikk de noen betydning for ettertiden?

Den første kvinnen som ble portrettert under seminaret var danskfødte Christiane Koren (1764–1815). Hun er kjent for sine dagbøker, som gir en rikholdig skildring av tiden rundt 1814. Derimot har hun fått liten oppmerksomhet for sin deltakelse i datidens politiske spill, påpekte professor Torill Steinfeld.

I hendelsenens sentrum

I disse årene, som var en skjebnetung tid for Norge, samlet Koren nemlig en krets av politikere og intellektuelle, og hennes selskaper ble et samlingssted for Selvstendighetspartiet. Preget av familiens omgangsform, ble dette en arena for alt fra selskapsleker til politiske diskusjoner.

//

//]]]]> //]]>

Selv om tonen var gemyttlig til å begynne med, ble gruppen imidlertid snart innhentet av tidens politiske konflikter. Uenighetene om Norges fremtid ble så tilspissede innad i kretsen, at Koren ikke maktet å holde den samlet. Gruppen ble splittet, og i januar 1815 døde Koren.

Men Christiane Koren var ikke den eneste kvinnen som spilte en rolle i det politiske spillet om Norge. Steinfeldt trakk også frem den berømte franske salongvertinnen Madame de Staël (1766–1817). Hun var en alliert av Carl Johan i motstanden mot Napoleon, og hun la press på ham for å få godkjent den norske grunnloven. Kanskje fortjener disse kvinnene en større plass i historien om Norges selvstendighet.

Idealer for sosial omgang

Mens Steinfeldt la vekt på disse kvinnenes roller i det politiske livet, var salongenes samtaleformer tema for innlegget til postdoktor Marit Grøtta. Spesielt på 1600-tallet, da dette var aristokratiets mer enn borgerskapets arena, var salongene kjennetegnet ved sine idealer for sosial omgang. Her ble den elegante samtale og forfinede livsførsel dyrket. Fremfor å hengi seg til selvdyrkelse og monolog, skulle man fremheve andre og la den vennlige dialogen råde, noe som gjorde at også kvinner kom til orde. For undertegnede virket dette et øyeblikk som en interessant parallell til de norske syttitallsfeministenes kamp mot 'hersketeknikker': De ville skape bevissthet rundt omgangsformene i det politiske liv. Ved å avsløre utilbørlig bruk av psykologiske knep ville de nøytralisere menns innlærte brautende atferd. Kanskje gjorde salongenes bevisste og disiplinerte

samtaleform noe av det samme?

Men betydningen av kvinnes deltakelse i de aristokratiske salongene må ikke overdrives. Som Grøtta understreket, ble omstridte samfunnsforhold og konflikter bevisst holdt utenfor samtalen. Rett nok slapp kvinnene til i den lette og glattsmurte konversasjonen, men viktige politiske spørsmål fikk de ikke snakke om.

Inn i litteraturen

Salongene var ikke bare prateklubber, de ga også opphav til litterære idealer, fortsatte Grøtta. Som parallell til den sosiale omgangsformen, oppsto det en spesiell type rammefortellinger. I denne litteraturen ble korte historier knyttet sammen som deler av en større samtale.

//]]]]> //]]>

Slik dialogene hos italieneren Giovanni Boccaccio (1313–1375) brøt med middelalderens litterære formelregime, ble salonglitteraturen preget av ny lekenhet og kollektive skriveprosjekter.

Salongenes omgangsform og temaer preget også andre sosiale sammenkomster på 1700-tallet. Det forklarte førsteamanuensis Hilde Sandvik i sitt innlegg. Blant hennes eksempler var dikteren Christian Braumann Tullin (1728–1765), som skrev bryllupstaler i dialogform med til tider filosofisk innhold. Han mente filosofien skulle formidles på en måte som var tilgjengelig for alle, og han mente til oppgjør mot fordommene som holdt kvinner tilbake i samfunnet.

Sjelens kjønn

Et annet eksempel på de gjensidige påvirkningene mellom salongenes samtalekultur og skriftlige uttrykksformer, var den franske tidsskriftskulturen. Dette tok førstelektor Ellen Krefting opp i sitt bidrag. Hun påpekte hvordan tidsskriftet *Le Mercure galant* overtok salongenes omgangsform, og skilte seg fra kulturen i akademiene ved å åpne for kvinners deltakelse. Modellert etter salongens prinsipper, var artiklene strukturert som redaktørens korrespondanse med ulike kvinner. Slik oppsto et litterært program som forutsatte begge kjønn. Som tidsskrift, med et større geografisk og sosialt nedslagsfelt, sprengte *Le Mercure galant* også rammene for den tradisjonelle salongen.

//]]]]> //]]>

Salongkvinnene skulle også bli viktige som formidlere av opplysningsidéer, ikke minst av René Descartes' filosofi, forklarte postdoktor Ingeborg W. Owesen. I nyere tid er den franske tenkeren ofte blitt kritisert av feminister, fordi hans syn på fornuft er så tydelig mannlig konnotert i kontrast til det feminine og følelsesmessige. Men slik ble han ikke oppfattet i sin egen tid. Med sitt berømte «Cogito, ergo sum» (jeg tenker, altså er jeg til) ga han det mentale forrang foran kroppen. Dette ble brukt til å fremheve sjelens kjønnsløshet, at menn og kvinner på det mentale plan er grunnleggende like. Ifølge Owesen gjorde dette Descartes populær i salongene, der kvinnene deltok aktivt i å formidle hans tanker.

De viktige kvinnene

Hva gjør at kvinner har forsvunnet ut av den litterære og filosofiske kanon, spurte postdoktor Tone Brekke. Som eksempel trakk hun frem forfatteren og salongvertinnen Frederike Brun (1765–1835). Brun var en markant intellektuell i sin samtid, kjent for sin kosmopolitisme, reiseskildringer og dikt. Et uttrykk for hennes anseelse, var at flere plagierte lyrikken hennes, deriblant den britiske dikteren Samuel Taylor Coleridge. Dessuten sto hun i kontakt med viktige skikkelser i tidens åndselite, blant andre Madame de Staël, Johann Wolfgang von Goethe og Friedrich von Schlegel. Likevel har ikke Frederike Brun fått noen vesentlig plass i historieskrivningen. Som en forklaring på dette, påpekte Brekke at vår vante forståelse av hva filosofi er ofte utelukker kvinners bidrag. De uttrykte seg på andre måter enn de rådende mannlige filosofene. En annen forklaring kan ligge i at de arenaene hvor kvinner kunne hevde seg, slik som salongene, generelt er blitt undervurdert av historikere.

Dette seminaret viste at kvinner var viktige som salongoffentlighetens organisatorer. De hadde store kontaktnett og samlet berømte forfattere, politikere og filosofer til sine selskaper. Men hvor viktige var de meningene de selv ytret? Hva fikk tekstene deres å bety? Hvordan påvirket de andres tanker og handlinger? Slike spørsmål, om salongkvinnenes virkningshistorie, ble bare delvis berørt under dette seminaret. Kanskje fortjener disse kvinnene ikke bare en plass i den aristokratiske og borgelige offentlighetens historie, men også i den litterære og filosofihistoriske kanon?

